LAVRENTII HEISTERI

COMPENDIVM

INSTITVTIONVM

SIVE

FVNDAMENTORVM MEDICINÆ

CVI

ADIECTA EST METHODVS

DE

STVDIO MEDICO OPTIME INSTITVENDO ET ABSOLVENDO

VNA CVM

SCRIPTORIBVS MEDICINÆ STVDIOSO

HODIE MAXIME NECESSARIIS.

HELMSTADII

APVD CHRIST. FRIDER. WEYGAND.

MDCCXXXVI.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRÆFATIO.

Viginti, & quod excedit, præterlapſi ſunt anni, cum cogitaverim, Studioſis Medicinæ brevi aptoque quodam compendio fundamentorum ſive inſtitutionum Medicinæ opus eſſe, ex quo non ſolum prima ac præcipua artis ſalutaris fundamenta addiſcere; verum etiam eo ipſo, levi negotio & brevi temporis ſpatio, illa repetere poſſint: ut ſemper perſpicua totius nobiliſſimæ huius ſcientiæ idea animis ac memoriæ eorum inhæreat atque poſtea in ce-

 teris

teris eius specialibus partibus tanto meliores progressus facere valeant. Pleræque vero institutiones Medicæ cum ita mihi comparatæ viderentur, ut hoc tam facile tirones Medicinæ ex iis obtinere non potuerint; iam dudum brevem aliquam eiusmodi delineationem in chartam conieci, eamque auditoribus meis haud sine fructu sæpius explicavi.

Hanc autem ob rem *prolixiores institutiones* medicas, in quibus *Physiologia*, *Pathologia* aliæque Medicinæ partes uberius explicantur, minime damno; verum potius lubens profiteor, eas, præsertim quæ bene, & non ex fictis sive non probatis, sed potius ex genuinis anatomicis, physicis & mechanicis principiis conscriptæ sunt, quam commodissime cum his coniungi, vel etiam iis cum fructu subiungi posse.

Præterea hocce compendium etiam quam utilissimum deprehendi *Medicinæ candidatis*, qui ob honores doctorum adipiscendos, examinibus solennibus prius se sistere debebant. In his sæpe observavi, quod postquam ultimis studiorum temporibus partibus Medicinæ, quas vocant practicas, diligenter operam navaverint; attamen in examinibus etiam de primis fundamentis, definitionibus, divisionibus, obiecto, fine Medicinæ, ac speciatim physiologiæ, pathologiæ, variarumque aliarum eius partium cum interrogarentur, fundamentorum interea, quæ initio & primum ex pro-

lixis

lixis inſtitutionibus, & ſine adminiculo alicuius compendii didicerant, fere vel omnium vel maximæ eorum partis rurſus obliti fuerint; aut ſaltem adeo incerti vacillaverint, ut, niſi hæc prius fundamenta cum ipſis repeterentur, quid reſpondendum, fere prorſus ignorarent.

Prolixiores inſtitutiones repetere, easque brevi tempore, quod ipſis haud raro conceſſum erat, memoriæ rurſus mandare, ſæpe itinera aut negotia valde urgentia, aliæque cauſſæ, vel res circumſtantes prohibebant: imo ſæpe, quia animus practicis rebus erat intentus, de iis vix amplius cogitabant. Ii vero, qui ſecundum breves hasce meas inſtitutiones edocti erant, aut ſaltem ex his tabulis, quas cum ipſis per aliquot dies communicaveram, prima Medicinæ principia repetiverant, utplurimum in examinibus bene ſteterunt atque de fundamentis Medicinæ apte reſponderunt, totiusque eius ideam quaſi præ oculis ſemper habuerunt.

Has igitur ob cauſſas olim, ut dixi, hocce inſtitutionum compendium & quidem ad ductum *Propylei & dogmatum Medicinæ generalium* celeberrimi atque præſtantiſſimi quondam Medici, *Iac. Pancrat.* BRVNONIS, mei in Academia Altorfina in munere profeſſorio anteceſſoris, ubi hi libri uſitati erant, in forma concinnarum tabularum conſcripſi, eisque, qui meæ ſe concrediderant informationi, deſcribendum dedi; & quæ breviſſimis aut verbo quaſi ſubinde tantum indi-

 cavi,

cavi, prolixiori ſermone in prælectionibus explicavi, atque ubi plura hac de re, ut verbi gratia in rebus phyſiologicis aut pathologicis invenire aut legere optime poſſint, indicavi. Quo ſæpe factum eſt, ut excitatioris ingenii adoleſcentes aliis prolixioribus inſtitutionibus prorſus haud indiguerint, vel eas propria diligentia intellexerint; alii vero, qui tardioris ingenii erant, tanto melius deinde faciliusque ampliores intelligere & comprehendere valuerint.

Quoniam igitur hunc laborem adhuc multis Medicinæ tironibus & candidatis haud inutilem eſſe exiſtimo, illum nunc tandem emendatiorem atque auctiorem, nonnullorum hortatu, typis excudendum boni publici cauſſa iudicavi. Qui vero etiam ſimul *& aliis viris eruditis magni ingenii ſervire poteſt*, qui ſyſtematis totius Medicinæ aliquam ideam in brevi conſpectu, &, ut dicunt, in nuce quaſi deſiderant: dum hic unica in tabula cuiuscunque partis Medicinæ, quæ in inſtitutionibus pertractatur, ut phyſiologiæ, pathologiæ &c. delineationem, uno quaſi intuitu perſpicere & ediſcere, Medicinæ vero ac Medici deſcriptionem, eius officium, brevem denique Medicinæ etiam hiſtoriam, ſectas præcipuas & diviſionem pauciſſimis in foliis ex prolegomenis perſpicere queant. Quia vero hiſce in rebus vocabula & termini, quos vocant technicos, uſurpandi atque explicandi ſunt, ſermonis latini puritas ſæpe obſervari non potuit.

Vt vero tanto magis etiam iis, qui Medici non ſunt, hoc compendium uſui eſſe poſſit, in parte *Hygienes*, quæ ſanitatis conſervandæ rationem docet, pag. 13. *regulas*, quibus hoc potiſſimum obtinetur; in hac vero etiam & *Therapeutice*, quibus morbi imminentes avertuntur, pag. 17. præcipuas addidi: de quibus certus ſum, illos, qui eas bene obſervant, aliis prolixioribus libris diæteticis fere carere, & a morbis quam plurimis ſe egregie præſervare tuerique poſſe.

Ita & parti *pharmaceuticæ* & *chirurgicæ* præcipuas cautelas, axiomata & aphoriſmos quaſi, hic adieci, quæ in manuſcriptis meis tabulis olim non erant; quæ vero futuris Medicis practicis haud exiguo uſui, dum expertus hic loquor, eſſe poterunt.

Denique, quamvis nonnulli præſtantiſſimi Medici methodum ſive *rationem, quomodo ſtudium medicum optime inſtitui & abſolvi debeat*, tradiderint, ut CASP. BARTHOLINVS, LAVRENBERGIVS, SENNERTVS, PETRVS CASTELLVS, LINDENIVS, IO. RHODIVS, GEORG FRANCVS aliique; tamen quia eorum ſcripta iam vetuſtiora ſunt, quam ut ad ſeculi noſtri genium, quod infinitis obſervationibus & inventis, omnibus in partibus valde auctum eſt, atque longe alios aptioresque libros ſuppeditavit, accommodari rite queant, oleum & operam me minime perdidiſſe exiſtimavi, ſi talem methodum etiam hic indicarem iuve-

iuvenibus, quæ hiſce temporibus mihi maxime accommodata & utilis videtur; ut ſic in ſtudio hoc, quod revera difficillimum, tanto facilius egregios profectus facere atque ſimul præſtantiores, utiliores & maxime neceſſarios libros, una cum ordine ſtudium medicum rite addiſcendi cognoſcere poſſint. Quam ob cauſſam etiam *brevem indicem eorum ſcriptorum* ſeorſim in fine adieci, quos hodie *Studioſis Medicinæ maxime neceſſarios eſſe reputavi:* cum, mea quidem ſententia, magna pars ſapientiæ atque eruditionis in quavis ſcientia eſt, cognoviſſe & noſſe *optimos ſcriptores*, ne tirones minus utilibus tempus terant, atque ſic difficilius vel quandoque nunquam ad ſcopum perveniant; quia HIPPOCRATE teſte, Sect. I. Aphor. I. *Ars longa, vita brevis.* Difficulter vero, imo vix atque ne vix quidem, præſtantiores autores ſine offenſione multorum aliorum, qui eodem in numero eſſe voluerunt, indicari poſſunt. Interea tamen nihil mihi antiquius eſſe reputavi, nihilque gratius, quam ſi modo commoda Studioſorum Medicinæ aliorumque me hoc ipſo iuvaſſe ac promoviſſe a prudentioribus intellexero.

Pro-

Prolegomena Institutionum Medicarum sive Medicinæ.

1. Q. quid est Medicina?

℞. Est Scientia sive Ars, sanitatem hominis amissam recuperandi, & præsentem conservandi.

2. *Quodnam est Obiectum Medicinæ?*

℞. Homo, & quidem vivus; quatenus sanitatis & morborum capax est.

3. *Quis est Finis Medicinæ.*

℞. Duplex habetur: unus primarius, Sanitas, vel conservanda vel restituenda; alter, secundarius; præstare scilicet omnia, quæ ad sanitatem vel conservandam vel recuperandam, vel vitam etiam tantum conservandam, necessaria & possibilia sunt: nam *Ovidius* canit:

Non est in Medico semper relevetur ut æger.
Interdum docta plus valet arte malum.

4. *Quodnam est Subiectum Medicinæ?*

℞. Medicus.

5. *Quomodo Medicus definitur, aut quid est Medicus?*

℞. Est homo, omnia probe callens & faciens, quæ ad vitam, cumprimis vero sanitatem, conservandam & recuperandam sunt necessaria. Sive plenius: Est homo omnia probe callens & faciens, quæ ad duplicis officii Medici (Quæst. 6.) requisita pertinent.

6. *Quotuplex igitur est officium Medici?*

℞. Utplurimum duplex habetur: 1) scilicet conservare sanitatem præsentem, & 2) amissam restituere. Quibus tamen & tertium accedit of-

ficium, nimirum *forense* dictum: quo obligatur sententiam dicere coram magistratu de occisis, vulnerumque eorum lethalitate; item de veneno interfectis, de potentia & impotentia utriusque sexus, de infanticidio, virginitate, legitimo partus tempore, morbis simulatis ac dissimulatis, aliisque rebus similibus. conf. *Bohnius* de officio Medici duplici, clinico & forensi.

7. *Quinam fuit Ortus Medicinæ.*

Quando homines, vel a caussa externa vel interna, læsionem sive morbum quendam perceperunt, instinctu quodam naturali, ad dolorem aut molestiam illam tollendam, ad remedium sive auxilium quærendum impulsi fuerunt; ita ut, quod vel sensus, vel casus fortuitus, vel appetitus suppeditavit, adhibuerint. Quicquid deinceps prodesse observarunt, notarunt, ac sibi aliisque, similibus in casibus, iterum adhibuerunt; atque sic ex casibus sæpe fortuitis & instinctu naturali primum nata est Medicina, primos sine dubio inter homines, atque ita diu, licet valde rudis, continuata: hinc ars est *antiquissima.*

8. *Quisnam eius fuit progressus?*

Post multa vero secula gentes cultiores, cumprimis Assyrii, Babylonii, Chaldæi, Ægyptii & denique Græci, cum necessitatem atque utilitatem Medicinæ probe cognoscerent, eam maiori tandem studio excoluerunt, observationes de iis rebus, quæ in hoc vel illo morbo descripto profuerunt aut nocuerunt, litteris consignarunt, multa eiusmodi experimenta tandem colligerunt, atque sic incrementum haud exiguum Medicinæ conciliarunt. Test. *Herodato, Strabone, Homero, Hippocrate.*

9. *Unde*

9. *Unde maius tandem artis incrementum?*

Ex constitutione Medicorum: qui ex observationibus & notatis antecessorum, propria simul adhibita diligentia, accuratius non solum morbos cognoscere, verum etiam eos maxime idoneis curare studuerunt remediis. Dum hac scientia magnos honores & simul emolumenta egregia consecuti sunt.: imo nonnulli, ut *Apollo* & *Æsculapius*, in Deorum numerum relati fuerunt; quamvis illo tempore magis adhuc externis quam internis morbis curandis, teste *Homero* & *Celso*, studium adhibuerint. Inter omnes vero tandem, quingentis fere annis ante Christum natum, *Hippocrates* Cous, in Græcia præ ceteris caput extulit; qui omnia antecessorum observationes & experimenta probe didicerat, magno, quo pollebat, iudicio suisque observationibus auxit, emendavit, atque sic tandem, quæ optima cognovit, reiectis minus utilibus aut noxiis, in scriptis suis, cedro dignis, quibus adhuc fruimur, collegit, eisque effecit, ut non solum primus veri Medici nomen meruerit; verum etiam *Parens Medicinæ* rationalis iure appellatus fuerit: quem deinde ex celebrioribus Herophilus, Erasistratus, Asclepiades, Dioscorides, Themison, Celsus, Galenus, Aretæus, Paul. Aegineta, Aetius, aliique secuti sunt. conf. le *Clerc* aut *Schultzii* Historia medica.

10. *Quibus rebus maiorem perfectionem adepta est?*

Inquisitione & cognitione corporis anatomica, per extispicia sacerdotum, cadaverum condiendorum morem, lanienam, incisionem animalium in usus philosophicos seu physicos, & tandem incisionem sive anatomen cadaverum hu-

manorum ipforum, ad cognofcendam fabricam & actionem partium, cauffarum abditarum fanitatis, morborum & mortis ipfius. Deinde recentioribus temporibus, poftquam feculis barbaris diu inculta & neglecta fere relicta eft, phyfica tandem, anatomia, chemia, botanica & mechanica, a quamplurimis præftantiffimis viris melius exculta, atque ad Medicinam ac Chirurgiam applicata, cumprimis vero circulo fanguinis ab Harveio detecto, ad faftigium illud, in quo nunc confpicitur, pervenit; ita ut nunc longe maiori certitudine, quam olim, agere queamus.

II. *Quænam fuerunt præcipuæ fectæ in Medicina?*

Prima & antiquiffima Medicina, ut ex dictis patet, fuit *empirica:* cui deinde *Hippocrate* autore, fucceffit *rationalis* five *dogmatica:* quæ experientia & ratione, tanquam duobus Medicinæ fulcris utebatur. Quam cum *Galenus* tandem maiore anatomes cultura & philpfophia ariftotelica exornare atque explicare annifus fit, talem fibi famam comparavit, ut eum potiffimum omnes Medici fequerentur per plura fecula: nifi quod poft *Hippocratem* etiam fecta adhuc oriretur, autore *Themifone*, quæ a methodo, quam fectebatur, *Methodica* dicebatur; quæ vero non diu duravit. Cum autem feculo XVI *Paracelfus* chemica principia in Medicinam introduceret & multos affeclas fibi conciliaret, Medicina in *Galenicam* & *Chemicam* dividi cœpit. Sequebatur paullo poft *Cartefiana;* denique hanc fecuta eft *Mechanica*, ex fundamentis phyficis, anatomicis & mechanicis cuncta diiudicans; & *Stahliana*, quæ

ab

ab anima omnes actiones, tam in statu sano quam ægro deducere satagit. Atque hæ duæ ultimæ nunc præcipue vigent, omnesque fere hodie Medici alterutrius sectæ dogmata amplectuntur.

12. *Quomodo dividitur Medicina?*

℟. In partes principes & ministras. Principes sunt duæ: Hygiene & Therapevtice. Ministræ vero sex: & quidem tres, *prægredientes* dictæ, ut Physiologia, Pathologia & Semiologia; atque tres *pedissequæ*, sive executioni destinatæ: ut Diaeta, Pharmacia & Chirurgia. Sive in forma Tabulæ

Dividitur Medicina in partes

- Principes, quarum duæ sunt:
  - Hygiene &
  - Therapeutice.
- Ministras, sex: quæ vel
  - theoreticæ sive prægredientes, tres, cognitioni dicatæ: nimirum,
    - Physiologia, ad quam præcipue Anatome, deinde & Physica atque Mechanica pertinent.
    - Pathologia,
    - Semiologia.
  - practicæ sive pedissequæ, executioni destinatæ, quoque tres: ut
    - Diaeta,
    - Pharmacia, cuius pars est Botanica, Materia Medica & Chemia.
    - Chirurgia.

Partium Medicinæ miniſtrarum prima eſt PHYSIOLOGIA: cuius obiectum ſunt *Res Secundum naturam*, (*) & ſpeciatim quidem

1. SANITAS, id eſt, ſtatus ille hominis, in quo ad actiones, ſibi competentes, idoneus eſt. Huius *Differentiæ* ſunt vel
   - *Eſſentiales*, quarum tres ſunt: ut
     - *Temperamentum*, & quidem bonum: quod eſt vel
       - *æquale*, ſive temperatiſſimum, ut *ſanguineum:* quod diſtingunt vulgo in æquale ad pondus & ad iuſtitiam.
       - *inæquale*, ut *phlegmaticum*, *cholericum* & *melancholicum:* quæ varie ac mire rurſus inter ſe invicem mixta deprehenduntur.
     - *Organica ſtructura legitima*, conſiſtens in partium debita conformatione, magnitudine, ſitu & numero.
     - *Vnitas* ſive *connexio* decens cum aliis partibus.
   - *Accidentales*, ut ſanitatis
     - *Qualitas:* cuius ratione ſanitas eſt vel
       - perfecta aut excellens; ſive
       - imperfecta, quæ *ſtatus neuter* vocatur.
     - *Tempus:* cuius intuitu dicitur vel longa & habitualis; aut brevis ſive recens.
     - *Motus* ſive mobilitas: cuius reſpectu dicitur firma & conſtans; aut infirma & inconſtans.
     - *Eventus:* ubi ſperare iubet longam ſanitatem, ſive longævitatem, aut ubi talem ſpem non facit.
2. CAVSA SANITATIS

---

* Vocantur etiam *res naturales*, & ſeptem vulgo numerantur: ut partes ſolidæ, fluidæ, temperamenta, facultates, actiones, excernenda & qualitates externæ ſenſibiles: quibus alii elementa addunt; quæ vero iam ſub partibus ſolidis & fluidis comprehenduntur.

2. CAVSSA SANITATIS: quæ eſt vel

Propinqua, quam conſtituunt tria: rite ſcil. conſtituti

Humores

alimentarii, ut chylus, ſanguis, ſerum, cruor, lympha: (quo & ſpiritus referri poſſunt.)

excrementii, ab excretione ita dicti: qui ſunt vel

utiles, ut ſaliva, liquidum gaſtricum, bilis, ſuccus pancreaticus, lac, ſemen &c.

inutiles, tranſpiratio, ſudor, urina, mucus, &c.

Spiritus: qui, licet unius eiusdemque ſint naturæ, tamen dividi ſolent in

animales, qui actionibus, animæ ſive mentis voluntati ſubiectis, inſeruiunt: ut ſenſui & motui.

vitales, qui actionibus, animæ voluntati non ſubiectis, præſunt: ut actioni cordis, pulmonis, ventriculi, renum, hepatis, glandularum &c.

Partes ſolidæ: quæ dividuntur in ſimilares & diſſimilares, ſimplices & organicas, molles & duras.

Remota, ſunt ſex *Res non naturales*, ut & *adiophoræ* dictæ: ut aër, cibus & potus, motus & quies, ſomnus & vigiliæ, excreta & retenta, atque animi pathemata; quibus etiam ſano ſenſu iungi poſſunt Medicamenta & operationes quædam chirurgicæ.

3. ACCIDENTIA ſ. effectus ſanitatis ſunt triplicia; ut

Actiones integræ ſive perfectæ in toto corpore

naturales: ut digeſtio, nutritio, vegetatio, ſecretio, generatio, tranſpiratio, & affines.

vitales: motus cordis & pulmonum, ſive circulatio ſanguinis & reſpiratio.

animales, (ab animæ voluntate pendentes:) ut ſenſus & motus voluntarius.

Excreta & retenta rite conſtituta: quorum

hæc ſunt humores & ſpiritus;

illa vel

utilia: ut lac, ſemen, bilis, ſaliva, &c.

inutilia: urina, fæces, mucus, cerumen, menſtrua, lochia, hæmorrhoides &c.

Qualitates corporis externæ ſive ſenſibiles integræ: quæ a quinque ſenſibus externis vulgo dicuntur viſibiles, audibiles, olfactiles, guſtatiles, tactiles. II.

II. PATHOLOGIA, cuius obiectum sunt *Res præter Naturam:*

1. Morbus, qui est læsio actionum competentium. Huius *differentiæ* sunt, sicut in Physiologia, vel

Essentiales: ut

Intemperies: plethorica, phlegmatica, cholerica, melancholica; quarum quælibet potest esse *benigna* aut *maligna*, gradu vario corruptionis diversæ.

Morbus organicus: qui consistit in partium incongrua conformatione, magnitudine, numero aut situ.

Vnitas soluta: cuius species in partibus vel

mollibus, sunt *vulnus, ulcus, contusio, ruptura.*

duris sive ossibus, *fractura, fissura, caries &c.*

Ex his morbis simplicibus, inter se diverso modo concurrentibus, resultant *Morbi compositi* innumeri: ut fructura cum vulnere vel luxatione &c.

Accidentales: quæ respiciunt vel

Subiectum, & sic morbus dicitur a

Loco affecto, universalis vel particularis; item essentialis aut per consensum; manifestus aut occultus; morbi denique capitis, pectoris, ventriculi, intestinorum, renum, oculorum. &c.

Numero, solitarius sive simplex, aut compositus.

Ætate, infantilis, puerilis, iuvenilis, virilis, senilis.

Sexu, muliebris, vel virilis, aut communis.

Origine, connatus vel adventitius; hæreditarius vel non hæreditarius sive acquisitus.

Caussas, unde morbus a

Magnitudine, dicitur parvus vel magnus;

Qualitate, benignus aut malignus, contagiosus, legitimus sive exquisitus aut spurius, anomalus.

Motu, constans aut pertinax, vel inconstans.

Tempore, vernus, æstivus, autumnalis, hyemalis; continuus, continens, intermittens.

Duratione, recens, inveteratus; brevis sive acutus, aut chronicus. Item principium, incrementum, status, declinatio morbi.

Regione, endemius, epidemicus, publicus, privatus.

Eventu, sanabilis, insanabilis, salutaris, dubius, lethalis aut desperatus.

2. Causa

2. CAVSSA MORBORVM alia est

Propinqua; quæ in *proximam* rursus & *antecedentem* dividitur, ac fundatur vel in

Humoribus & Spiritibus: qui peccare possunt

quantitate; vel excedente, *Plethora;* deficiente, *Penuria* vocata,

qualitate; Cacochymia dicta, biliosa, pituitosa, melancholica, acida, alcalica, salsa, benigna, &c.

motu; excedente, deficiente,

loco; unde stagnatio vel effusio humorum.

Partibus solidis: quæ peccant conformatione, magnitudine, numero, situ, unitate, laxitate, rigid.

Excrementis vitiosis quibuscunq; utilibus & inutilibus.

Quibus addendæ sunt *res externæ* deglutitæ & quævis instrumenta & corpora externe lædentia.

Remota; sunt res

1. *Non naturales;* ut aër, alimenta, motus &c. p. 7.

2. *Præter naturales;* morbi & symptomata, alia mala & morbos producentia: item *Venena.*

3. *Supra naturales;* quando Deus, diabolus aut sagæ (si quæ forte sunt) morbos inducunt.

3. SYMPTOMATA sunt triplicia: ut

Actiones læsæ: abolitæ, imminutæ atque depravatæ.

Excreta & retenta læsa: quantitate, qualitate, loco aut tempore peccantia.

Qualitates externæ sensibiles læsæ: indicantes vitia corporis humani in sensus incurrentia: & a sensibus, in quos incurrunt, dicuntur vel

visibiles, quando visu percipio icterum, chlorosin, guttam rosaceam, erysipelas, tumores &c.

audibiles, quando audio raucedinem, stertorem, singultum, ructus, murmura, flatus aut crepitus.

olfactiles, dum percipimus fœtorem sudoris, urinæ, oris, ulceris, cancri. &c.

gustatiles, si ab ægro sapores peregrini sentiuntur, amari, acidi, salsi, aromatici, pingues, putridi.

tactiles, quando tactu æstus, frigus, siccitas, humiditas, durities, laxitas &c. ægri explorantur.

 II SE-

III. SEMIOLOGIA. In qua conſiderantur ſignorum

1. DIVISIO, in

DIAGNOSTICA

ſecundum naturam

Sanitatis: quæ demonſtrant ſanitatem optimam, ex tribus ſcilicet illis accidentibus ſanitatis, actionibus, excretis & qualitatibus integris.

Sanitatis latitudinem: ex ſanitatis actionibus a bonitate ſua quadantenus recedentibus.

præter naturam, ſive morborum: quæ ſunt vel

Communia, ſive quæ incerta ſunt: & deſumuntur partim a ſymptomatibus, partim a cauſſis morborum, aliisque circumſtantiis rerum ſecundum & præter naturam.

Pathognomonica, propria ſive certa: quæ morbum certe indicant & petuntur a ſymptomatibus, ſive ex actionibus, excretis ac retentis & qualitatibus ſenſibilibus læſis.

PROGNOSTICA.

Secundum naturam, re ipſa cum diagnoſticis ſ. n. conveniunt, & ſolum conſiderandi modo differunt; hic enim conſiderantur, quatenus ex præſentibus ſignis bonæ ſanitatis firmam & longam aut brevem vel vacillantem ſanitatem præſumere poſſimus: id quod ex prudenti ſignorum conſideratione & collatione petendum.

Præter naturam, quæ patefaciunt eventus

Qualitatem; cuius ſigna ſunt vel

Salutis ſive ſalutaria; quæ a ſtatu ſano ſive naturali parum recedunt.

Periculi ſive periculoſa; quæ a ſtatu naturali multum recedunt.

Mortis ſive lethalia; quæ a ſtatu naturali maxime recedunt, atque propter vehementiam certum fere mortis periculum portendunt: ut ſunt ſumma debilitas, ſenſus amiſſi, aliaque varia.

Tempus,

Tempus, quod pronunciant signa
cruditatis, id est mala, vehementia; morbum longum & periculosum præsagientia.
coctionis, id est, paullo meliora, morbum declinantem, brevem & salutiferum indicantia.
Modum, qui est vel
repentinus, accidens in morbis acutis, & vel
bonus est, diciturque tunc *Crisis*, quæ vel
perfecta; quando evidens larga & cum euphoria sive levamine fit evacuatio: vel per sudorem, alvum, urinam, nares, sputum, uterum, hæmorrhoides &c.
imperfecta; quando vel nimis parca fit evacuatio, vel ad loca ignobiliora materiæ morbificæ transmissio sive *metastasis*.
malus, qui *Acrisia* dicitur: quando nulla fit evacuatio aut transmissio salutaris; aut insufficiens: id quod ex signis malis, imo pessimis colligitur; bona crisis ex contrariis.
lentus: qui si bonus, dicitur λύσις; si malus, *lenta mors*; quod ex signis communibus & specialibus, bonis aut malis constare debet.

3. ANAMNESTICA seu *rememorativa*, sunt, quæ præterita nobis in mentem revocant: ut, quem iam apoplexia vel hæmoptysi laborasse scimus, ille facile denuo eodem morbo corripitur, & similia.

2. FONTES SIGNORVM sunt vel
principales & maxime necessarii: desumunturque ex effectibus seu consequentibus actionum, excretorum ac retentorum, atque qualitatum sensibilium integrarum aut læsarum.
minus principales: qui petuntur ex attributis & circumstantiis, cum subiectum, tum caussas respicientibus; v.gr. rerum non naturalium, temporis, ætatis, sexus, loci, situs, qualitatis &c.

3. MEDIA,

3. MEDIA, quibus ſigna exploramus & percipimus, ſunt ſenſus noſtri & potiſſimum externi: ut

1) Viſus: quo ægri faciem, oculos, linguam, ventrem, omnes partes externas male conſtitutas, reſpirationem, excrementa alvi, oris, & præſertim etiam VRINAM examinamus. In hac conſiderandus

Liquor: & ratione huius

- Quantitas; copioſa, parca, vel media.
- Conſiſtentia: quæ vel tenuis eſt aut aquoſa, vel craſſa, vel media; quæ varia indicant.
- Color
  - naturalis; citrinus.
  - præter naturalis: pallidus, flammeus, ruber, croceus, viridis, fuſcus, niger.
- Odor: vel naturalis; vel inodora, fœtida, grata.

Contenta, quæ ſunt vel

- univerſalia: nubecula, ſuſpenſum ſive eneorema, ſedimentum, ſpuma.
- particularia & p.n.: ut ſanguis, carunculæ, pus, cruſta, cuticula, filamenta, arenulæ, mucus. &c.

2.) Auditus: quo percipimus relata ægrorum & adſtantium, reſpirationem, ſtertores, murmura ventris, deliria ægri, clamores, dolores indicantes.

3.) Olfactus: qui percipit odorem conclavis, urinæ, ſudoris, excrementorum, puris, ſalivæ.

4.) Guſtus: dum ægri ſapores p. n. ſalſum, acidum, amarum, putridum, &c. vel nullum percipiunt.

5.) Tactus: quo cognoſcimus

(1) qualitates varias ægri: ut frigus, æſtum, humiditatem, ſiccitatem, lævitatem, aſperitatem.

(2) PVLSVM: ex cuius innumeris veterum differentiis tres forte ſufficere poſſunt, deſumtæ

1.) a robore: ut robuſtus, aut debilis ſive parvus.

2.) a tempore: ut frequens ſive celer; aut tardus.

3.) ab æqualitate: æqualis aut inæqualis. quo pertinet intermittens, myurus, caprizans, ſerratus & ſimiles. Sed omnes vario rurſus modo compoſiti eſſe poſſunt: ut robuſtus cum celeri &c.

Partes

Partes Medicinæ PRINCIPES ſunt duæ: Hygiene & Therapeutice.

I. HYGIENE; eſt ea pars, quæ docet modum ſanitatem conſervandi: Vbi doctrina de indicationibus notanda, atque reſpicienda hic ſunt Sanitatis

Indicantia: quæ ſunt vel

- *Primaria*; cauſſæ nimirum ſanitatis, propinquæ & remotæ: quæ bonæ conſervandæ.
- *Secundaria*; circumſtantiæ cauſſarum & ſubiecti: ut aetas, regio, ſexus, temperamentum, anni tempus, vitæ ſtatus, conſuetudo, idioſyncraſia: quæ omnia in praxi medica in quovis bene perpendenda ſunt.

Indicata ſunt tria:

- DIÆTA, ſive ſex res non naturales dictæ, eorumque in quolibet legitimus uſus; ut
  - *Aer*; qui quantum fieri poteſt, temperatus ſit; vitando vel corrigendo intemperatum, impurum.
  - *Cibus* & potus; qui ſit ſimplex & modicus; vitandus nimius, acrior, pinguior, durior, præſertim imbecillis, ſitque temperiei conveniens.
  - *Motus*; ſit frequens, ſed moderatus, & non mox poſt paſtum, potiſſimum mane aut circa veſperam, ad ſenſum lenis laſſitudinis vel levis ſudoris,
  - *Vigiliæ*, non ſint nimiæ; *ſomni* menſura optima eſt ſpontanea evigilatio & agilitas corpori reſtituta.
  - *Excernenda*; quæ non ſunt nimis ſupprimenda; *Retinenda* vero non nimium excernenda.
  - *Animi affectus: noxii*, ſunt ira, terror, mœror, triſtitia; *ſalutares*, gaudium, ſpes, deſiderium.
- PHARMACIA; quæ in perfecte ſanis locum non habet; in debilioribus autem & imbecillis quandoque roborans, lene evacuans, diaphoreticum aut temperans, ſi opus eſt, remedium adhiberi poteſt ac debet.
- CHIRVRGIA: quæ quoque tantum in valetudinariis ſive non perfecte ſanis, locum habet; ut ſanguinis detractio, per venas, cucurbitulas, vel hirudines; itemque fonticuli. &c.

Indicationes

Indicationes sunt vel

- Generalis
  - Similia similibus conservanda.
  - contraria contrariis corrigenda.
  - noxia aut supervacua evacuanda.
- Specialis;
  - *Præsens sanitas*, per continuationem eorum, quæ prodesse; & mutationem illorum, quæ nocere observantur, conservetur.
  - *Futura*, per usum rerum sex non naturalium, prioribus similem, & noxiorum eiectionem vel correctionem procuretur.
- Specialissima, quæ pro varietate hominum, ætatis, sexus, idiosyncrasiæ, consuetudinis variat, in quovis speciatim observanda; nam sæpe huic prodest, quod alteri nocet & contra: hinc quilibet sano sensu sit MEDICVS SVI IPSIVS, observando & notando, quæ sibi vel prosunt vel nocent, non neglecto tamen consilio boni Medici.

REGVLÆ PRO SANITATE CONSERVANDA POTIORES.

1. *Temperantia* sive *sobrietas* est cardo totius diætæ; *intemperantia* vero & ingluvies quam plurimorum morborum fœcunda mater, & teste *Syracide* ac *Celso* L. I. c. 2. *nunquam utilis* est; sed corpus & mentem lædit. Adeoque moderata victus ratio, ita ut ventriculum nunquam nimis repleamus, sed semper cum appetitu aliquo a pastu surgamus, summe ad sanitatem conservandam est proficua.

2. Vna ex saluberrimis veterum sanitatis regulis est: *non satiari cibis, & impigrum esse ad labores. Hippocr.* lib. de Morb. & Epid. L. VI: quibus nonnulli haud immerito addunt, & *liquidum genitale non temere aut nimium profundere.*

3. Inprimis etiam valde salutare est præceptum illud Scholæ Salernitanæ; *Si vis esse levis, sit tibi cœna brevis.*

4. Sanus

4. Sanus homo & qui ſui iuris eſt, autore *Celſo* L. I. Cap. 1. nullis ſe obligare legibus debet: modo ruri eſſe, modo in urbe, ſed frequenter ſe exercere. *Nullum cibi* genus, quo populus utitur, fugere, ſi modo *evitetur nimia repletio;* imbecilli vero & litterarum cupidi cibis durioribus, pinguibus, atque acrioribus cautius utantur.

5. Omnis quidem intemperantia ſive exceſſus noxius eſt: *tutior tamen in potione*, ſecundum *Celſum*, quam *in eſca.*

6. Quemadmodnm vero plerique in quantitate ciborum excedunt; ita non nulli, & præſertim virgines ac feminæ quædam, haud raro *in potu deficiunt.* Quia vero huius neglectu ſanguis nimis fit ſpiſſus, unde multi oriuntur morbi, ſatis quotidie, attamen non nimis bibendum.

7. *Potus tenuis*, aqueus, ut aqua pura, levis; vel cereviſia tenuis, & in aſſuetis vinum modicum interpoſitum, eſt potus ſaluberrimus. *Potus* vero *craſſus*, feculentus, vel fortis, valde inebrians & ſpirituoſus, minus convenit: imo niſi caute adhibeatur, valde noxius, præſertim pueris, iunioribus. atque imbecillis.

8. *Motus & exercitatio* corporis ſit frequens; attamen non nimis vehemens. Quies vero nimia corpus debilitat. Hæc maturam ſenectutem, illa longam adoleſcentiam reddit. *Celſus.*

9. Poſſent homines, ſi debito tempore *exercitio & labore* uterentur, Medicis & medicamentis carere, ait *Avicenna*, Lib. I. Fen. Cap. 1.: obſervata tamen ſimul legitima victus ratione. Nam motus ſive labor corpus firmat, teſte *Hippocrate* Lib. I. de Diæta n. 40. & *Celſo*; Ignavia e contrario hebetat.

10. Vix aliquis morbus imminet, qui non exercitatione, (addo & abſtinentia) corrigi aut averti poſſit, auctore *Verulamio*, Lib. IV. de Augment. Scientiarum.

11. *Optima*

11. *Optima exercitationum genera* ſunt, ambulatio, equitatio, vectio in rheda, pilæ luſus, arma, clara lectio, vocis contentio, geſtatio.

12. *Potio frigida*, quando calemus, aut a motu vel labore ſudemus, pernicioſiſſima eſt, & inſtar veneni fugienda; alias vero, quando non calemus, aſſuetis non nocet.

13. Ita & *corpore calente* ac ſudante, ab *aere* aut vento *frigido* ſibi cavendum. Neque ex ſummo frigore mox loca calidiſſima intranda:

14. *Omnis enim ſubitanea mutatio in hac & aliis rebus periculoſa:* Igitur ſi quid mutandum, paulatim mutandum. *Hippocr.* Aphor 51. Sect. II. *Celſus.* Lib. I. cap. 3.

15. *Potus aquei calidi*, infuſum Theæ aliorumque herbarum temperatarum, moderata copia quotidie aſſumti, multum ad ſanitatis conſervationem faciunt: dum diluunt & reſolvunt viſcida, ſpiſſa, craſſa, atque acria temperant, obſtructiones reſerant, & tranſpirationem promovent, Potus vero calidus nimius quicunque, vel nimis frequens, ſive theæ ſit ſive coffe, debilitat ac nocet.

16. Ita & *potus aquæ frigidæ*, præſertim temperamentis calidioribus & bilioſis, prudenter uſurpatus, multum prodeſt, & quæ eadem imo ſæpe plura præſtat calida; hinc aquæ medicatæ ſæpe efficiunt, quod alia medicamenta præſtare nequeunt. Vid. *Frid. Hoffmanni* diſſert. de ſalubritate potus frigidi & ſcripta de aquis medicatis.

17. *Veſtimenta hyberna* vere ante medium Maii non ſunt deponenda; circa æquinoctium vero autumnale corpus denuo contra ingruens frigus mature ſatis muniendum, ne tranſpiratio lædatur: unde multi eique perniculoſi tunc morbi oriri ſolent. conf. *Sanctorii* Medicina Statica.

18. *Somnus* ſit ſeptem vel octo horarum; *Vigiliæ* vero & lucubrationes nimiæ corpus valde debilitant ac nocent. (vid. pag. 13. Vigiliæ.) utraque enim modum excedentia mala ſunt, *Hippocr.* Aphor. 3. Sect. II. 71. Sect. VII.

91. *Aſ-*

19. *Affectus animi*, ex *Celsi* consilio, neque omnino supprimendi, neque nimis excitandi Fortiores, præsertim *ira*, *terror*, *mœror*, *invidia*, quantum fieri potest, vitandi, vel saltem rationis freno bene moderandi; alias multi inde ægrotant & præmature moriuntur. Animus contra semper ad hilaritatem sit compositus, secundum SALOMONIS & SENECÆ dictum: *disce gaudere*.

20. *Venus* præmatura corporis & mentis vires valde infringit; id quod & facit iusta ætate, si nimia, præsertim in imbecillis, litterarum cupidis, maxime in ætate ad senectutem vergente.

21. *Ratione studiorum* moderatio quoque servanda. In pueritia & ineunte adolescentia animi contentio non nimis intendenda, postea paulatim plus exercenda; in senio magis rursus sensim minuenda & moderanda.

22. Ita & *studia* atque *meditationes* nimiæ, præsertim mox ante vel mox post pastum institutæ, vel in seram usque noctem, aut per integras noctes protractæ, valde debilitant.

23. Quilibet, ut iam dictum est, sit *Medicus sui ipsius*: observando non solum quid, sed & quantum commode ferre possit. Nam *consuetudo*, est altera natura & sæpe vix credenda fert. Ita & non pauci res nonnullas in certa quantitate sine noxa ferre possunt, exemplo *vini*, *Coffe* &c. si vero ultra progrediuntur, male se habent. *Omne enim nimium naturæ inimicum*. iuxta Hippocr. Aphor. 51. Sect. II.

24. Idem *de Venere* intelligendum; quam raram multi sine damno ferunt; sed frequenti læduntur. Hinc *Celsus*: *rara Venus corpus excitat; frequens solvit*. Lib. I. cap. I.

25. Temperantia igitur in *victu*, *otio*, *venere* & *animi reliquis affectibus* ad conservandam valetudinem valentissima est, eamque *Plato vitæ custodem* appellavit. conf. *Cornarus* s. *Cornelius* de sobrietate & principium cel. *Scholæ Salernitatæ*:

Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graves, irasci crede profanum.
Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vanum
surgere post epulas, somnum fuge meridianum,
Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum.
Hæc bene si serves, tu longo tempore vives.

II. THERAPEVTICE, est pars Medicinæ princeps, quæ docet modum sanitatem amissam restituendi, id est, modum morbos sanandi. Estque hæc vel

Ordinaria: ubi quolibet in morbo attendenda & observanda rursus sunt, ut in Hygiene,

INDICANTIA: quæ hic sunt res *præter naturam* pag. 8. & 9, morbi scilicet, caussæ morborum & symptomata. Dividuntur ea in

- primaria; quæ sunt caussæ morborum
  - *remotæ, procatarcticæ*, sive occasionales, pag. 9.
  - antecedentes; in humoribus nostri corporis iam hærentes,
  - proximæ, quæ actu in parte ægra hærent, & eo ipso proxime morbum faciunt.
- Secundaria; quæ petenda a rebus circumstantibus ratione caussarum & ægrorum; nimirum ab
  - *ætate*; aliter enim infans curandus, quam adultus.
  - *sexu*; aliter mulier, præsertim ratione menstruorum, vel si gravida aut puerpera, quam vir.
  - *temperamento*; aliter calidus, quam frigidus &c.
  - *anni tempore*; aliter sæpe hyeme, quam æstate.
  - *vitæ genere & robore*; aliter rustici & robusti, quam molliores & imbecilli.
  - *consuetudine*; ratione sanguinis missionis, diætæ.
  - *idiosyncrasia*; ob quam quis hoc vel illud ferre nequit; aliud vero quam optime.

INDICATA: quæ sunt triplicia,

1. *Diæta* sive legitima victus ratio: ubi optimus usus sex rerum non naturalium pag. 13. & sequent. ægris ordinandus, ætati, sexui, temperamento, anni tempori &c. conveniens.
2. *Pharmacia*: ex qua medicamenta optima, morbo & caussis contraria, evacuantia vel alterantia, iusto tempore & copia ordinanda.
3. *Chirurgia*: ratione cuius perpendendum, an operationes chirurgicæ & quales in præsenti morbo & ægro necessariæ aut utiles sint.

INDICATIONES

INDICATIONES: quæ ſunt vel
primariæ; eæque rurſus vel
1. *Generalis*; ut *contraria contrariis curanda*: in
abundantia; ſupervacanea & noxia idoneo modo ſunt auferenda, evacuanda, modo venæſectione, modo vomitu, purgatione.
defectu aut *penuria*; deficiens reſtituendum.
qualitate prava; ea contrariis eſt corrigenda.
motu ſanguinis vitiato; is eſt emendandus, augendus, temperandus vel minuendus.
2. *Speciales*, ſunt vel
Intemperiei: pag. 8: Vbi
1. humorum ulterior ſive maior corruptio eſt prohibenda.
2. humores vero iam corrupti, corrigendi.
3. cauſſa ipſo actu lædens, tollenda.
morbi organici; pag. 8: in quibus
1. cauſſæ remotæ internæ & externæ, quæ organicam naturalem ſtructuram lædunt, removeantur.
2. cauſſa antecedens tollatur & corrigatur.
3. pars læſa emendetur ac roboretur.
ſolutæ unitatis
1. procurandum, ut unio conveniens ac decens actu fiat.
2. prohibendum, ne futura unio per cauſſas quascunque, ſive propinquas ſive remotas, impediatur.
3. iuvandum, ut inſtans unio & glutinatio per humores laudabiles promoveatur.
3. *Specialiſſimæ*, ad curationes ſpeciales atque ipſam praxin clinicam pertinent.
Secundariæ, deſumuntur a variis accidentibus & circumſtantiis: unde ſæpe naſcuntur *coindicationes* & *contraindicationes*, obſervatu valde neceſſariæ.
Extraordinaria; tribuitur ſymptomatibus urgentibus, doloribus, animi deliquiis, evacuationibus nimiis quibuscunque, vigiliis &c.

REGVLÆ PRACTICÆ NONNVLLÆ.

1. Quando ad ægrum perveneris, ex HIPPOCRATIS præcepto, *interrogare oportet, quid patiatur? quamdiu? qua de causa? quo victu utatur? an alvum excernat?*

2. *Apud mulieres* vero etiam an menstrua, & apud puerperas, an lochia rite succedant?

3. Præterea Medicus *pulsum ægri* exploret, inspiciat probe *faciem, oculos* & *linguam*, atque in multis morbis etiam *urinam*, omnibusque sensibus utatur, ut principio & præ ceteris morbum eiusque statum ac vires ægri probe cognoscat. *Nam ignoti*, ut vulgo dicitur, *nulla est curatio morbi.*

4. *Abstinentia multi magni morbi* & præcaventur & *curantur.* Hinc Poeta canit:

Abstine & efficies, quod Medicina nequit.

5. Adeoque simulac quis male se habere sentit, frigus & cibum evitet: quia *abstinentia multorum morborum egregium est remedium. Potus* vero tenuis, aqueus, sive moderate frigidus sive calidus, pro cuiuscunque natura ac consuetudine tunc non nocet, sed potius prodest, præsertim si post potum aqueum calidum matutino cumprimis tempore, sudori blando indulget.

6. In *morborum ingruentium longorum* sive *chronicorum* vulgo dictorum *principio*, prodest maxime abstinentia & motus sive exercitatio corporis: quibus plerique vinci sive averti possunt. Conf. pag. 15. n. 9. & 10. In *acutorum* vero *initio*, abstinentia, quies, potus aqueus multus, transpiratio aucta sive sudor sine vi excitatus, primaria sunt remedia.

7. Vbi quis a *crapula* vel nimia ingluvie prægressa male se habet, & fastidium, nausea, conatus vomendi, sapor peregrinus & præsertim amarus aut putridus, itemque molestia aut pressio in regione ventriculi percipitur, *vomitus* est movendus; aut si quid contra indicat, alvus ducenda.

8. Quocunque in morbo *sanguis abundat*, aut sanguinis auctior motus & calor adest, vel sanguinis qui-

dam fluxus consuetus suppressus, *missio sanguinis* indicatur.

9. Quocunque in morbo *calor* & sanguinis motus auctior adest, præter sanguinis detractionem & abstinentiam, præsertim a carnibus, potus aqueus largus, blanda acida, nitrum, absorbentia & temperantia remedia sunt præcipua.

10. Igitur in *morbis acutis*, ubi modo dicta signa adsunt, etiam prælaudata remedia cum regimine temperato adhibenda. In *acutis* vero *malignis*, sanguinis missio, purgantia & emetica plerumque noxia; reliqua vero modo laudata optime prosunt.

11. Vbi *magna debilitas* adest in acutis, *vinum* modicum, cum potionibus citratis, cardiacorum fere princeps est: robur dat & sudorem movet. In quibusdam acutis, præsertim ubi interna inflammatio aut delirium adest, etiam *camphora* valentissimum est remedium.

12. In *chronicis* contra infusa vegetabilium, herbarum, radicum & lignorum; salia media, remedia amara, forma infusi, essentiæ, extracti, pilularum vel electuarii, speciatim aloe cum extractis amaris, forma pilularum, sapo, cortex peruvianus, cinnabaris, mercurius, castoreum, spiritus C. C. mars, aquæ medicatæ, frequens corporis exercitatio, victus modicus, & animus tranquillus efficacissima sunt: Imo in non paucis eiusmodi morbis *diæta parca & motus frequens* haud raro sufficiunt conf. pag. 15. N. 8. 9 10.

13. Medicus *paucis, sed selectis* & usu comprobatis, *utatur medicamentis*; multitudo enim confusionem parit.

14. Valentissima quædam remedia Medicus magni nominis sequentibus versiculis comprehendit:

Sex sunt in medicis, quæ vincunt robore taurum:
Succina, castoreum, mars camphora, tartarus, aurum.
Verum his maiora adhuc esse puto:
Vinum, aloen, lympham, nitrum, citreum vel acetum,
Mercurium, chinam, sal neutrum, cinnabarinque.

15. *Quamdiu Medicus morbum* eiusve caussam, (ut

in difficilioribus haud raro accidit) non cognovit, a valentioribus remediis abstineat, ægro victum & regimen conveniens commendet; & si quæ medicamenta danda, blanda ea sint: ut temperantia, ex absorbentibus & salibus mediis, itemque ex diluentibus aqueis.

16. A *iuvantibus & nocentibus* sumenda sæpe indicatio & curandi ratio: præsertim in morbis non satis cognitis.

17. *Potus aquæ frigidæ* prodest in febribus ardentibus sive biliosis, in flatibus, ardore ventriculi, siti fortiori, cumprimis nocturna, ructibus crudis, vomitu cruento, aliisque sanguinis fluxibus nimiis, acido præsertim idoneo imprægnatus.

18. Medicus semper operam det, ut, quantum fieri potest, *cito, tuto & iucunde* curet.

19. Si prodesse non possis, cave ne noceas: noxiis nimirum vel suadendis vel porrigendis.

20. In usu *purgantium, vomitoriorum*, opiatorum & *mercurialium*, cautissime agendum, & dosis eorum exactissime scienda, eaque nunquam maiori copia danda: quia valentissima & violenta sunt medicamenta.

21. *Medicamentis*, ait *Celsus* L. V. cap. 25. *quæ somnum accersunt, uti, nisi nimia necessitas urget, alienum est; sunt enim ex vehementibus medicamentis, & stomacho* (addo & cerebro) *alienis.*

22. *Morborum acutorum nullæ certæ sunt prædictiones*, neque mortis, neque salutis Hippocr. Aph. 19. sect. II.

23. *Morbos, qui ex repletione fiunt*, curat evacuatio; eos vero, qui ex evacuatione, repletio, & in ceteris contrarietas remedio est. Hippocr. Aph. 22. sect. II. indicat igitur hic aphorismus rectissime *contraria contrariis curanda* esse.

24. Si *qualia oportet purgentur*, confert & facile ferunt; contra vero si fiat, graviter. Idem Sect. IV. Aph. 3.

25. *Frigida* pectori inimica. Sect. V. Aph. 24.

26. Si *quis febricitanti cibum* præbeat, valenti quidem robur, ægrotanti morbus fit. Sect. VII. 65.

27. *Fortiora purgantia* raro prosunt, sæpius nocent: hinc a variis magnis Medicis fere omnino proscripta sunt.

28. *Sanguinis missio* præstantissimum multorum morborum est remedium: quia multi homines ob intemperantiam, ingluviem & otium nimium abundantia eius laborant. Interea tamen ea non est abutendum, neque promiscue, præsertim in imbecillis, neque nimis frequenter ea est adhibenda.

29. *San-*

29. *Sanguinis detractio e pede* in morbis capitis, præsertim doloribus capitis, morbis multis oculorum, pectoris, hepatis, lienis & uteri egregie convenit.

30. *Eductio vero sanguinis e vena iugulari* potissimum in vertigine, apoplexia, doloribus vehementioribus capitis, oculorum inflammationibus ac doloribus fortioribus, angina sive faucium inflammatione maiore maxime prodest.

31. *Ne morbi facile recrudescant*, vitanda omnia per aliquod tempus, quæ duriora ac difficilioris sunt digestionis, ut carnes suillæ, carnes ac pisces indurati, legumina, brassicæ, omniaque olera hyberna.

32. Quando *pleuriticis* vena secatur, dum sanguis fluit, sæpius tussire debent, sic facilius stagnatio sanguinis in pleura & pulmone resolvitur.

33. *Si puerpera pleuritide laborat*, etiam vena incidenda, imo si opus, ea quoque repetenda est.

34. *Ex febre intermittente* non tam frequens iunioribus quam senibus *mors metuenda*.

35. *Vrina* in febribus ardentibus pallida, aquea, delirium & mortem utplurimum portendit. Ita & *urina nigra* in febribus continuis mortem, in hypochondriacis vero valetudinem præsagit.

36. *Vrina crocea*, quæ lintea tingit, icterum; Vrina *purulenta*, ulcus renum, vesicæ vel partium genitalium; *sanguinea*, mictum cruentum indicat. Alias urina sola est fallacissima.

37. *Surditas in febre continua* plerumque nihil mali denotat, & utplurimum cum febre rursus evanescit.

38. *Febris intermittens cum mentis stupore* aut sopore periculi plenissima est, præsertim in senibus. Largior corticis peruviani usus unicum fere ac divinum hic est remedium.

39. *Podagra*, præsertim recens, aut saltem non inveterata, *non est morbus insanabilis*; sed prudenti victus ratione & medicamentis idoneis sæpe curata est & adhuc curatur.

40. *Aquæ medicatæ* divina in multis morbis sunt remedia, quæ sæpe sanant morbos, qui aliis curari non potuerunt.

41. *Lac & serum lactis* ad præstantissima quoque remedia, variis in morbis, & præsertim in tabe, hectica & arthritide sunt referenda.

42. *Nutrices* quia suos morbos cum infantibus facile communicant, quantum fieri potest, sanæ eligendæ sunt.

43. *Infantibus & oculis* mederi, difficillimum est.

Par-

Partes Medicinæ pedissequæ, sive executioni destinatæ, tres sunt: Diæta, Pharmacia & Chirurgia.

I. DIÆTA. Huius obiectum sunt, *Res, Non Naturales* dictæ, *necessariæ* etiam sive *adiaphoræ* a nonnullis appellatæ. (de quibus conf. rursus Hygiene pag. 13. & Regulæ diæteticæ pag. 14. & sequ.) ut

AER: circa quem adhuc hic consideranda eius

- *quantitas*; vel excedens vel deficiens, & quomodo utrumque vitium sanitati ac vitæ nocere possit.
- *qualitas*; cuius respectu dicitur temperatus, intemperatus; purus, impurus; calidus, frigidus; crassus, tenuis; gravis, levis; humidus, siccus; salubris, insalubris; contagiosus; non contagiosus.
- *motus*; tranquillus, agitatus, ventosus, procellosus.
- *regio* sive *loca*; hinc est austrinus, aquilonius; orientalis, occidentalis; ruralis, urbanus; montanus; subterraneus; soli oppositus, sive aversus.
- *temporis*
  - anni, vernus, æstivus, autumnalis, hyemalis: quorum quilibet peculiares suos morbos fovet & producit. conf. *Hippocratis* lib III. aph. 20.
  - diei, diurnus, nocturnus, matutinus, vespertinus: quorum vespertinus & nocturnus imbecillioribus valde adversi, præsertim si frigidi & humidi.

ALIMENTA sive CIBUS & POTUS: ubi consideranda eorum

- 1. *Origo*: ex regno vegetabili & animali, id est vel e plantis vel ex animalibus.
- 2. *quantitas*: cuius respectu optima est moderata; excedens vero vel deficiens, noxia. Plures vero quantitate excedente quam deficiente peccant. *Natura enim paucis est contenta.*
- 3. *tempus* assumendi: ientaculum, prandium, cœna &c.
- 4. *ordo* assumendi, varius esse potest. Cavendum tamen ne calidis modo assumtis, mox frigida superingerantur, nec mox post pinguia potus &c.

MOTUS

MOTVS & QVIES; vel excedens vel deficiens; vel moderatus & reficiens.

SOMNVS & VIGILIÆ: in quibus obſervanda

- *quantitas;* excedens, deficiens, vel ſufficiens.
- *qualitas;* utrum ſomnus ſit quietus an turbulentus; naturalis an præternaturalis; reficiens an debilitans &c.
- *tempus;* diurnum, nocturnum, meridianum, lucubrationes nocturnæ. antelucanæ.

EXCRETA ſive EXCREMENTA; ſunt alvus, urina, tranſpiratio, ſputum, mucus, cerumen, menſtrua, lochia, hæmorrhoides &c: ET circa quæ obſervanda, ut debita copia ſive quantitate, qualitate, tempore & loco prodeant: quia alias morbos faciunt.

RETENTA; ſunt humores boni & ſpiritus; ad quos pertinent ſanguis, ſaliva, bilis, ſuccus pancreaticus, liquor gaſtricus, genitalis, lacrymalis &c.

ANIMI AFFECTVS ſive PATHEMATA; circa quæ conſideranda:

- Diviſio, in
  - *iucunda*, ut gaudium, lætitia, ſpes, deſiderium.
  - *moleſta*, ut ira, terror, mœror, triſtitia, invidia, odium, metus.
  - *mitiora* & vehementiora:
- Effectus, in humores & ſpiritus;
  - moleſta, ſpirituum & humorum motum turbant, ſiſtunt, figunt.
  - iucunda, excitant, recreant, roborant, tranſpirationem promovent.
  - vehementiora ſive immoderata, humores turbant & vehementer ſæpe lædunt; moderata & iucunda recreant; ſpeciatim vero ira turbat; terror, mœror & triſtitia figunt; gaudium ſive lætitia, deſiderium & ſpes humores fixos excitant, expandunt. Hinc affectus, ut CELSVS ait, *neque nimis excitandi, neque nimis ſupprimendi.*

II. PHARMACIA. In hac confiderantur Medicamentorum

- DIVISIO; in
  - *fimplicia*; quæ petuntur ex triplici regno, *vegetabili* nimirum, *animali* & *minerali*.
  - *compofita*, ex variis fimplicibus.
- COGNITIO: quæ eft vel
  - *externa* & *nominalis*; quando eorum nomina & faciem externam difcimus: quo BOTANICA maxime pertinet.
  - *interna*; qua vires difcimus. Quarum principia cognofcendi funt vel
    - univerfalia, a
    - particularia,
      - *priori*, ratio: ex odore, fapore, tactu.
      - *pofteriori*, experientia.
    - extrinfeca;
      - *color*; ut rubra plerumque adftringunt.
      - *odor*; ut fragrantia & aromatica funt calefacientia; fœtida, uterina.
      - *textura*; ut mollia & lubrica, ficut althea, malva, violaria, olea, &c. emolliunt.
      - *fignatura*; quando figuram membri referunt: quæ vero plerumque vana eft.
    - intrinfeca; *fapores*: ut amarus, falfus, acris, aromaticus, infipidus, acidus, terreus, aufterus, adftringens, dulcis, pinguis.
- FACVLTATES, quæ vulgo habentur vel
  - primariæ vel fecundariæ.
  - manifeftæ vel occultæ.
  - temperatæ vel intemperatæ.
  - Hæ omnes rurfus funt vel
    - *alterantes*: ut calefacientia, frigefacientia, humectantia, ficcantia, emollientia, adftringentia, alexipharmaca, cephalica, ftomachica &c. &c.
    - *evacuantes*
      - *univerfales*, purgantia, fudorifera, diaphoretica, diuretica, falivatoria.
      - *particulares*, vomitoria, errhina, mafticatoria, apophlegmatizantia.
- ELABORATIO

ELABORATIO: quæ est vel *galenica* vel *chemica*; eamque absolvunt

præparatio; cui inserviunt pulverisatio, tritura, alcolisatio, cribratio, sectio, rasura, limatura, infusio, coctio &c.

solutio: quæ fit *menstruo* vel

- aqueo
- sulphureo
- salino

quo spectant deliquium, crystallisatio, coagulatio, decantatio, filtratio, colatio, traiectio, infusio, coctio, digestio, expressio, despumatio, clarificatio, extractio, liquefactio, præcipitatio, effervescentia.

destillatio ubi notanda

- *antecedentia*; ut *maceratio*, *putrefactio*, *fermentatio*.
- destillatio ipsa; quæ est vel *humida* vel *sicca*.
- consequentia; *rectificatio*, *circulatio*, *cohobatio*, *alcolisatio*.

calcinatio: quæ fit fusione, fulguratione, deflagratione, detonatione, vitrificatione, amalgamatione, cementatione, fixatione, reverberatione &c.

COMPOSITIO, ubi notanda

1. *Differentia*, sunt enim compositiones vel
   - *officinales*, vel *extemporaneæ*, vulgo *Recepte*.
   - galenicæ aut chemicæ.
2. *Basis medicamenti*, *iuvantia* & *corrigentia*.

DOSIS sive *quantitas*: quæ determinatur vel

pondere, ut libra ℔, uncia ℥, drachma ʒ, granum gr., addito numero.

mensura
- siccorum: sunt *manipulus*, qui indicatur littera M; *pugillus*, p.
- liquidorum: *libra*, *uncia*, *drachma*, *scrupulus*, *gutta* gt.

numero, ut in fructibus, pilulis, rotulis.

CONSISTENTIA est vel

liquida, eaque vel quoad

interna: ut infusum, decoctum, aquæ destillatæ, iulepi, emulsiones, potiunculæ, spiritus, tincturæ, essentiæ, elixiria, olea, mixturæ: quæ ultimæ rursus sunt vel

diffusæ

concentratæ.

externa: ut clysteres, epithemata, collyria, balnea, pediluvia, gargarismata, collutiones oris, iniectiones in os, oculos, anum, uterum, ulcera, vulnera, pectus, urethram, vesicam &c.

solida sive sicca, eaque rursus vel

interna, pulveres, salia, magisteria, pilulæ, morsuli, trochisci, rotulæ.

externa, suppositoria, emplastra, epithemata sicca, pessi &c.

media, sive mediæ constitutionis, vel

interna; ut electuaria, rob, extracta, boli, linctus, conservæ, condita, sirupi.

externa; unguentum, linimentum, cataplasma, ceratum, balsamum.

VSVS rectus: ubi requiritur

1. *quantitas* determinata, tam continua, quam discreta: quantum scilicet quavis vice sumendum sive exhibendum.
2. *qualitas* concinna, in debita virtute, consistentia, soliditate, fluiditate, crassitudine, colore &c. consistens.
3. *modus* conveniens, medicamentum rite adhibendi, sive extra sive intra corpus usurpetur.
4. *tempus* opportunum.

REGV-

REGVLÆ ET CAVTELÆ PHARMACEVTICÆ.

1. Medici & pharmacopœi, qui medicamenta dare aut præparare eaque ægris præbere volunt, *ſimplicia* ex triplici regno *probe prius cognoſcere* bonaque a corruptis & inutilibus diſcernere *diſcant;* ne noxia vel inutilia loco bonorum adhibeant.

2. Igitur & *Botanicam* probe calleant, ne falſæ, inutiles vel prorſus noxiæ aut venenatæ radices vel herbæ loco ſalutarium, ut haud raro in pharmacopoliis ab imperitis pharmacopœis, cum maximo ægrorum damno, fieri ſolet, uſurpentur.

3. Medicus quoque *artis chemicæ probe* ſit peritus: quia eius ope præſtantiſſima & valentiſſima nonnulla remedia, quibus in Medicina feliciter facienda carere haud poſſumus, præparantur.

4. Magna vero cautela opus eſt, ut *medicamenta chemica arte confecta*, præſertim quæ ex mercurio & antimonio conflantur, quam accuratiſſime atque *maxima cura elaborentur:* quia alias facile quam nocentiſſima fieri poſſunt.

5. In medicamentis etiam dandis itemque in compoſitis præparandis pharmacopœi ſummopere cavere debent, ne in defectu alicuius ſimplicis, aliud quoddam pro lubitu & ſine præſcitu Medici adhibeant, & ut vulgo dici ſolet, *quid pro quo ſubſtituant:* ne medicamentum inutile aut prorſus noxium inde emergat.

6. Medicus *doſes medicamentorum*, præſertim valentiorum aut vehementiorum, cumprimis vero *mercurialium*, *antimonialium*, *opiatorum*, *vomitoriorum & purgantium* probe calleat ac memoria teneat; quia alias enormes & mortiferos errores facile committere poteſt.

7. Ita & *Pharmacopœus* in eiusmodi medicamentis *diſtribuendis & ponderandis* quam cautiſſime atque accuratiſſime procedat.

III. CHIRVRGIA, pars Medicinæ, teste CELSO (lib. VII. in præfatione) *vetustissima* ac *certissima*: in qua consideranda

1. CHIRVRGVS: qui est *Medicus manu potissimum sanans*. Huius præcipuæ virtutes sunt, ut bene cognoscat corporis humani fabricam; ut sit manu strenua, stabili, non intremiscente; acie oculorum acri claraque; animo intrepidus, &, ubi opus, immisericors, ne clamore ægri motus, vel magis, quam res desiderat, properet; vel minus quam necesse est, trahat, pellat, secet, urat; *sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur*. CELSVS lib. VII. in præfat.

2. INSTRVMENTA; quæ sunt vel

- *naturalia*: ut
  - manus ipsius chirurgi, quæ fere præcipuum atque utilissimum eius instrumentum.
  - famuli sive ministri & adstantes; itemque ignis & lumen.
- *artificialia*, quæ dividi solent in
  - *usitatiora*, sive *portatilia*; ut scalpellum phlebotomum, scalpellum rectum & falcatum, forfex, specillum simplex, specillum sulcatum, volsella, acus curvæ cum filo variæ magnitudinis, specillum pro ore inspiciendo.
  - *rariora*; trepanum, serra una cum reliquis amputationis requisitis, acus ad cataractam supprimendam, acus cannulata pro paracentesi, instrumenta ad lithotomiam, ad cancrum extirpandum, syringotomi, forcipes, siphones, cauteria, elevatoria &c.
  - *rarissima*; quorum varia pro variis casibus rarioribus ab *Albucase*, *Paræo*, *Andrea a Cruce*, *Ryffio*, *Hildano*, *Aquapendente*, *Sculteto*, *Solingen*, *Dionisio*, *me*, in chirurgia mea, & *Garengeot* delineantur ac describuntur.

3. OPE-

13 OPERATIONES CHIRVRGICÆ: quæ in sex classes vulgo dividi solent & possunt: ut sunt

SYNTHESIS, sive coniunctio partium præter naturam disiunctarum: earumque vel:
- mollium; ut in vulneribus, ulceribus, rupturis, contusionibus, labris leporinis. &c.
- durarum; ut in fracturis, luxationibus, carie.

DIÆRESIS; est divisio partium vel *præter naturam coniunctarum*, ut in digitis coalitis, ano, partibus genitalibus, naribus aut palpebris concretis; *vel secundum naturam coniunctarum*, ut in venæsectione, arteriotomia, fonticulis excitandis, abscessibus aperiendis &c. &c.

APHÆRESIS; est ablatio sive remotio partium noxiarum aut supervacanearum: ut sunt membra sphacelo corrupta, carnes excrescentes, verrucæ, polypi, cancri, steatomata, sarcomata &c.

EXÆRESIS sive EXTRACTIO: ut urinæ vel calculi e vesica, fœtus aut secundinæ ex utero, glandium plumbearum, sagittarum, frustorum gladii, vestium, vitri ex vulneribus; rerum peregrinarum ex auribus, oculis, faucibus.

PROSTHESIS est additio sive restitutio partis deficientis: estque vel cura
- *palliativa* tantum: ut in nasi, aurium, manuum, pedum & oculorum qualicunque restitutione per certas machinas.
- *vera*: quo referri potest *chirurgia curtorum*, de qua *Taliacotius*; & *chirurgia infusoria*: qua in certis morbis vel enormibus hæmorrhagiis, lac vel iusculum, in venas loco sanguinis vel medicamenti infunditur.

DIORTHOSIS; est reductio membrorum vitiatorum & curvorum ad naturalem figuram: ut in luxationibus, gibbere, collo, pedibusque incurvatis, visu lusco, hernia intestinorum, omenti,

REGV-

REGVLÆ QVÆDAM CHIRVRGICÆ.

1. Vt in rebus politicis *omnia prius consiliis, quam armis, experiri decet*: ita in Medicina & cumprimis Chirurgia, blandiora semper remedia prius tentanda, antequam ad duriora aut vehementiora, ferrum scilicet aut ignem, procedamus.

2. In *adeundis periculis*, sapientissime ait CICERO, *consuetudo Medicorum imitanda est: qui leviter ægrotantes leniter curant; gravioribus autem morbis periculosæ etiam curationes & ancipites adhibere coguntur.* de offic. lib. I. cap. 24.

3. Melius tamen est, ut CELSVS dixit, in *desperatis morbis anceps experiri remedium quam nullum.*

4. Hinc & HIPPOCRATES præcepit, *ad extremos morbos extrema etiam adhibenda esse remedia.* Aphor. 6. sect. I.

5. Chirurgus igitur non sit crudelis, ubi leniori modo rem expedire potest: adeoque hernia, calculo, carcinomate, gangræna &c. laborantes non secet, quamdiu blandiori ratione æger sanari potest.

6. Attamen si necessitas id exigit, *non sit timidus*, & ægro mora iusto diuturniori non noceat: quia sæpe in mora periculum hic est; sed *intrepidus*, & omnia faciat, quæ ad ægrum servandum utilia ac necessaria sunt. Nam sæpe

- - - immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

7. Quod *Medicamentum non sanat, ferrum sanat, quod ferrum non sanat, ignis sanat, quod ignis non sanat, insanabile* est. Aphor. 6. Sect. VIII.

8. De curationibus chirurgicis, quæ cum periculo fiunt, attamen nullum aliud auxilium superest, CELSVS *aptissime* ait: *nihil interest, an satis tutum præsidium sit, quod unicum est.* lib. VII. cap. 33.

9. *Chirurgiæ effectus* inter omnes *Medicinæ partes est evidentissimus:* (*Celsus* lib. VII. in præfatione) & *primos celebriores Medicos, chirurgos fuisse*, solamque chirurgicam ab ipsis excultam fuisse, constat ex CELSI præfat. libro I. præmissa.

10. *Frigidum* inimicum ossibus, dentibus, nervis, medullæ in spina, ulceribus; calidum vero amicum. aphor. 18. & 20. sect. V. *Pinguia* & *oleosa* ossibus quoque sunt inimica.

De

DE OPTIMA MEDICINAM DISCENDI RATIONE,

LIBRISQVE, QVOS STVDIOSO MEDICINÆ MAXIME NECESSARIOS ESSE IVDICO.

I.

QVi in ſtudio medico magnos hodie profectus facere, atque præclarus & genuinus Medicus evadere ſatagit, is ante omnia earum *linguarum notitia* inſtructus ſit neceſſe eſt, quæ utilitatem ipſi hac in re afferre poſſunt, atque ſimul *litteris*, quas *humaniores* appellant, probe inſtructus.

2. Adeoque præter linguam vernaculam præ ceteris probe calleat *linguam latinam*, atque etiam, quantum fieri poteſt, bene verſatus ſit in *græca*; ſaltim in hac tantum ſciat, quantum opus eſt ad ſignificationes & etymologias vocabulorum, quæ græcæ in Medicina ſunt originis, probe intelligendas: quia hæc ſcientia multum confert ad res ipſas tanto melius & percipiendas & memoria retinendas.

3. Præterea quia hodie multi libri quam utiliſſimi atque præſtantiſſimi in arte ſalutari in univerſum, & cumprimis in variis partibus ſigillatim, *gallica*, *anglica atque italica lingua* a præclaris viris eduntur, ille mehercules tanto maiores progreſſus facere poterit, qui harum linguarum haud imperitus eſt: ut ſic, quicquid boni & novi in his linguis conſcribitur, legere, intelligere atque fructus inde multos eosque ſæpe inſignes præ aliis capere queat.

4. Quodſi forte quis aliquando etiam *itinera in has regiones facere velit*, tanto maiorem utilitatem ex illarum linguarum ſcientia percipiet: dum hac ratione tanto melius non ſolum cum eruditis, verum etiam

cum expertis chirurgis, pharmacopoeis, chemicis, hortulanis &c. colloqui poteſt, atque ſic multa cognoſcere & intelligere, quæ ipſum ſine hac notitia ſæpe latuiſſent.

5. Deinde ut melius etiam de rebus quibuscunque & diſſerere & ſcribere & ratiocinari diſcant, atque in diſputationibus quoque, tam ſolennibus quam privatis, aptum ſermonem proferre ac ſyllogismos idoneos formare, eosque etiam, ubi res hoc exigit, impugnare aut deſtruere valeant, *eloquentiæ* qualicunque ſtudio & arte bene cogitandi ſive *Logica* opus eſt; iisque qui ad paullo maiorem eruditionem, quam qua vulgaris Medicus clinicus indiget, aſpirant, partim ob doctrinam cauſſarum, partim ut de rebus ſublimioribus, præſertim inter eruditos, tanto melius quacunque occaſione diſſerere queant, etiam *Metaphyſica* non prorſus negligenda. *Morale* vero ſtudium, ut ſe apud pleroſque, præſertim apud magnates melioris que conditionis homines gratum reddere queant, haud obiter etiam colendum eſſe duco. *Medicus* enim *Philoſophus*, ut HIPPOCRATES ait, ἰσόθεος, Deo ſimilis eſt.

6. Porro ex philoſophicis diſciplinis quam maxime rerum naturalium quoque *ſcientia* ſive *Phyſica* futuro Medico bene perſpecta eſſe debet. Nam HIPPOCRATES hoc iam ſuaſit futuris Medicis, dicendo: *conare ut phyſicus evadas*, atque antiquum iam idque veriſſimum dictum eſt: *Vbi deſinit Phyſicus, ibi incipit Medicus*. Opera vero danda, *ut* ex ea res Medico maxime neceſſarias, ut doctrinam de *aere, aqua, igne, terra, mineralibus, ſalibus, vegetabilibus* & *animalibus* ſibi probe cognitam reddat. In qua vero apte addiſcenda, præter vivam boni Præceptoris vocem, VERDRIESII *Phyſicam* inter alias commendo; cui & *Wolfiana* aliave ex recentioribus, ſi placet, iungi poteſt.

7. Quo-

7. Quoniam vero corpus nostrum artificiosissima quaedam *machina* est, ut a quam plurimis iam probatum est, atque actiones, quae in eo fiunt, secundum *mechanices regulas* & fundamenta peraguntur, & quicquid certi in cognitione functionum corporis nostri habemus, ex mechanica scientia unice fere obtinemus; hinc *mathematica studia*, & cumprimis ex quamplurimis eius partibus, *Mechanica*, *Statica*, *Hydraulica*, *Hydrostatica*, *Optica* & *Acustica* sedulo excolenda: quia sine his pleraeque actiones corporis nostri intelligi recte nequeant. Tironi, praeter idoneum doctorem, CL. WOLFFII scripta mathematica aliave recentiora sufficere possunt.

8. Vario deinde modo ac via ad *studium medicum addiscendum* pergi potest. Vel enim *institutiones medicas* primum audire ac discere potest, quae fundamenta & ideam praebent omnium Medicinae partium; vel *Anatomen* & *Botanicam* his pro lubitu, vel prout occasio in Academiis fert, praemittere; vel etiam haec studia simul, diversis scilicet horis coniungere: quia haec omnia ad fundamenta probe exstruenda firmandaque faciunt, & varietas haec obiectorum delectat atque excitat, nulloque modo, ut nonnulli putant, confundit. Nec interest, quaenam alteri vel praeponatur vel postponatur, quemadmodum quidam nimis rigorose existimant; si modo has partes omnes Studiosus Medicinae primis annis addiscat. Id quod & in linguis variis, aliisque nonnullis medicinae partibus, *chemia* scilicet, *pharmacia*, *chirurgia* &c. addiscenda verum esse puto: utpote, in quibus addiscendis nullus adeo strictus ordo observandus est, sive haec pars priori, sive posteriori loco addiscatur.

9. Pro *institutionibus* sive fundamentis primis hae nostrae, si arrident, inservire possunt; quibus si lubet, vel FRID. HOFFMANNI medicina rationalis, vel

vel BOERHAVII vel HOFFMANNI *pathologia* ex libris modo indicatis peti potest. Qui vero *Stahliana principia* nosse desiderant, quibus anima omnium actionum, cum secundum tum praeter naturam, auctor constituitur, vel ipsius STAHLII Physiologiam & Pathologiam, vel unius ex sectatoribus eius legant: quamvis forte dulcius ex ipso bibantur fonte.

16. SEMIOLOGIAM, sive cognitionem & praedictionem morborum HOFFMANNVS coniunxit cum pathologia; seorsim vero eam ex recentioribus bene tradiderunt WEDELIVS & VATERVS in Semiologiis speciatim conscriptis, atque BOERHAVIVS in institutionibus suis medicis.

17. De HYGIENE ac *Diaeta*, cui haec, quae supra pag. 13. & seq. tradidi, non sufficere videntur, uberius consulat HOFFMANNVM in Medicina ration. tomo secundo; vel BOERHAVIVM in instit. vel BRVYERINVM de re cibaria; vel BEBEROVICVM in thesaur. sanitatis. Speciatim de studiosorum sanitate tuenda GR. HORSTIVS; de litteratorum sanitate WEDELIVS; de Principum Valetudine tuenda, RAMAZZINVS, idemque de *vitae sobriae commodis*, aliive evolvi possunt.

18. In THERAPIA morborum rite addiscenda magnae utilitatis sunt Aphorismi BOERHAVII de *cognoscendis & curandis morbis*, itemque FR. HOFFMANNI Medicina rational. Tom. III. ac seq. & forte illud compendium Medicinae practicae, quod brevi edere constitui. His si HIPPOCRATIS, SYDENHAMI, BAGLIVII, LANCISII & RAMAZZINI scripta practica ac speciatim ratione *curationis febrium* intermittentium, TORTVS, atque doctissimae observationes & cautelae WERLHOFII addantur, magnum emolumentum inde capere poterunt. Qui vero secundum STAHLII placita curationes instituere volunt, NENTERI

TERI vel IVNCKERI vel STORCHII ſyſtemata practica evolvant; vel eadem vernacula noſtra in WEISBACHII vel GOHLII libris practicis, quaſi in compendio, perſpiciant.

19. Ad *materiam medicam* ſimplicium cognoſcendam, præter inſpectionem diligentem & ſcriptores ſupra (n. 12.) iam laudatos, MACASII promptuarium Materiæ Medicæ, GRVBE de Medicamentis ſimplicibus cognoſcendis, aut SCHROEDERI *Pharmacopœia*, vel VALENTINI Muſeum conducunt. Ad *compoſita* vero diſcenda vel Pharmacopœia Auguſtana, vel Boruſſica, vel LEMERII Pharmacopœia, vel Lexicon etiam Pharmaceuticum IVNGKENII tironi ſufficere videtur.

20. Quoniam vero & CHEMIA, tam ad corporum naturalium quorumcunque, quam ad medicamentorum naturam & vires explorandas, ſicut & ad idonea atque efficaciſſima nonnulla remedia præparanda & adhuc nova invenienda, vel iam cognita corrigenda, Medico utiliſſima eſt; præter fidelem manuductionem ab idoneo magiſtro (id quod & in ceteris partibus addiſcendis intelligi volo) vel ROTHII chemia, germanice edita, vel WEDELII aut TEICHMEIERI, vel denique, qui profundius nobiliſſimam hanc artem penetrare ac comprehendere cupit, BOERHAVII Elementis chemicis utatur, eisque tandem & STAHLII & HOFFMANNI ſcripta chemica iungat. Qui gallicam callent linguam, LE FEBVRE, LEMERII, SENACI, & MOLOVINI opuſcula chemica legere quoque poſſunt.

21. *Formularum Medicarum* conſcribendi rationem Medicinæ Candidatus quam accuratiſſime addiſcat. Hæ enim potiſſimum eſſe videntur, ex quibus & Medici & Pharmacopœi iunioris Medici vel ſcientiam vel ignorantiam diiudicare ſolent. Legere hunc in finem poſſunt vel MORELLI vel WE-

DELII

DELII vel ETTMVLLERI libellos de formulis medicis; vel etiam EYSELII, FICKII aut IVNCKERI aliosve de hoc argumento.

22. Pro CHIRVRGIA, præſtantiſſima illa & antiquiſſima Medicinæ parte rite addiſcenda, tironi mea forte chirurgia idoneam opem ferre poterit. Qui vero ad maiorem hac in arte aſpirant ſcientiam, præter uſum, GARENGEOTI operationes chirurgicas, CHABERTI & DRANII obſervationes; ex veteribus vero CELSVM, AEGINETAM, PARÆVM, Fabr. ab AQVAPENDENTE, HILDANVM, SCVLTETVM aliosque, quorum quam plurimi ſunt, iungat. Sed *de ſpecialibus chirurgiæ partibus* qui ſcripſerunt, videri poſſunt in chirurgia noſtra, proxime latine edenda: plures enim ſunt, quam ut hic recenſeri queant.

23. Præterea propter nova inſtrumenta chemica, chirurgica & anatomica, itemque propter novas elegantioresque plantas ac flores, ut & propter morbos ſive caſus peculiares chirurgicos delineandos, futuro medico quam *utiliſſima eſt ars delineandi aut pingendi*; ut, ſi quid tale notatu dignum obſervat, illud apte delineare, & ſi poſtea lubet, pro uſu publico etiam deſcribere valeat.

24. Interea ſtudioſus Medicinæ frequenter quoque *diſputando*, *opponendo* & *reſpondendo* per omnes Medicinæ partes ſe exerceat: qua ex re non ſolum varietatem opinionum, verum etiam veritatem tanto melius inveſtigare, cognoſcere, diiudicare atque complecti poterit. Eundem in finem atque etiam pro variatione quadam & *oblectamento phyſico & medico* egregie prodeſt lectio obſervationum Medicarum & Phyſicarum: ut Actor. Acad. Natur. curioſorum, Anglicanæ, Gallicæ, Petropolinanæ, Bononienſis, Acta Hafnienſia, & cumprimis iam *commercium litterarium univerſale*, quod Norimbergæ prodit.

25. Vbi

25. Vbi tandem omnes has Medicinæ partes iusto tempore rite excoluit atque memoriæ probe mandavit, ad CONSVLTATIONES Medicas, tanquam ad finem & scopum suorum studiorum academicorum se conferat. Multos quidem consultationum scriptores habemus inter paulo vetustiores; sed tironi suadendum, ut præter eiusmodi prælectiones & manuductionem per casus veros & non fictos, apud peritum Professorem practicum quotidie occurrentes, Fr. HOFFMANNI *Consultationes & consilia Medicinalia* diligenter legat atque relegat: ac simul observationes recentiorum præstantissimorum practicorum Medicorum, cumprimis vero, quæ iam in Commercio litterario Norimbergensi & Actis naturæ curiosorum, aliorumque collegiorum, aut præstantiorum observatorum Medicorum occurrunt scriptis, probe perpendat ac memoriæ inprimat.

26. In *Medicina* vero FORENSI, ubi coram magistratû de variis rebus medicis ad forum pertinentibus respondendum, Medicus quoque hospes esse non debet. Verum ex BOHNII lib. de Officio Medici duplici, clinico & forensi; itemque ex eius libro de Vulnerum renunciatione, atque TEICHMEIERI *institutionibus* Medicinæ forensis, præcipua fundamenta petat: quibus deinde AMMANNI Medicina critica, ZITTMANNI Medicina forensis, VALENTINI scripta forensia, imo & ZACCHIÆ Quæstiones medico-legales, variique alii iungi possunt.

27. Denique etiam his tunc temporis & quando ad Medicinam faciendam, sive, ut vulgo dicunt, ad praxin medicam exercendam, se conferre volunt, suadeo, ut iactis probe prædicta ratione fundamentis, etiam *antiquissimos præstantiores Medicos*, & ex his cumprimis HIPPOCRATEM & CELSVM, *latinum Hippocratem*, magna cura quam diligentissime

 le-

legant atque relegant, & præ cæteris ex HIPPOCRATE eius aphorismos sibi bene notos faciant: ut non solum inde discant, quid & quantum veteres hi iam in Medicina sciverint & quousque progressi fuerint; sed potissimum, ut eorum regulas practicas, tam ad *cognitionem* & *prædictionem* accuratam, quam etiam ad *curationem morborum* pertinentes, easque, non ex hypothesibus vanis, sed ex diuturnis & frequentibus observationibus, sive experientia natas, memoriæ bene imprimant, atque occasione occurrente in similibus casibus prudenter imitentur. Præterea ex CELSO, elegantissimo scriptore Medico romano, & propterea *Medicorum Cicerone* dicto, etiam eleganter latine scribere discendum est Medicis, præsertim iis, qui aliquando Medicinam vel docere, vel saltem per scripta rem medicam augere exornareque contendunt.

28. Postremo ut tam memoriæ, quam posteritati etiam magis consulant Medicorum filii, quam maxime e re erit, quæcunque utilia, curiosa, rara & observatu digna vident, audiunt, vel in fide dignis auctoribus legunt, quæ ipsis hactenus incognita fuerunt, in LOCOS COMMVNES, ut vocant, congerant, ut suo tempore has res tanto melius inveniri, atque in usum & utilitatem suam commodius convertere queant. Fieri in hunc usum, me quidem iudice, pro quavis medicinæ parte possunt vel peculiares libelli: ut anatomici, physiologici, botanici, chemici, chirurgici, practici, quos *Adversaria* quoque appellant, in quos, quicquid in hac vel illa artis salutaris parte notatu dignum, vident, audiunt vel legunt, inserant litterisque consignent. vel pro quavis parte peculiaris liber, charta pura interpolatus, ut v. gr. pro anatomicis novis inventis vel observationibus, Compendium meum anatomicum adhiberi

hiberi haud inepte potest; pro chirurgicis, Chirurgia mea; pro rebus physiologicis, aliqua physiologia ex recentioribus; pro chemicis, aliquod eiusmodi compendium chemicum; pro practicis, aliquod practicum, atque sic porro in cæteris est faciendum Medicinæ partibus.

29. Omnibus autem his tandem ornamentum atque emolumentum insigne addere possunt ITINERA prudenter instituta: cumprimis ad loca, ubi celebres Medici & Chirurgi vivunt aut docent, & ubi magna sunt *nosocomia*, magnaque ægrorum copia quotidie videri potest. In itinere vero exterisque cumprimis regionibus *prudenter*, *caste ac sobrie vivat*, ne facile in morbos aut ipsius vitæ periculum incidat. Iis in locis Medicus iunior claros eruditosque Medicos & Chirurgos, Chemicos etiam atque Botanicos, imo etiam mechanicos præstantiores, qui instrumenta physica, anatomica & chirurgica conficiunt, aptis moribus atque decenti observantia adeat, & cum iis omnibus civiles ac prudentes sermones instituat, consilia ab ipsis petat, difficultates resolvendas vel explicandas ipsis modeste proponat, res novas ad medicinam attinentes ex ipsis exquirat, & quidque notatu dignum apud ipsos audit vel videt, memoriæ primo, deinde & chartæ quoque domi tradat. Qui animum & manus ad chirurgiam speciatim applicare cupit, cum præstantioribus chirurrurgis, præsertim eis, qui vel in magna praxi versantur, vel qui nosocomiis maiorum civitatum præsunt, amicitiam contrahere studeat, eosque in visitatione ægrorum, imo & in deligatione eorum sæpius comitetur, atque, si licet, adiuvet. inprimis quando operationes chirurgicas instituunt, eas inspicere satagat, & quomodo ipsas perficiant, ac deinde etiam,

quomodo in curatione procedant, probe obſervet, easque deinde primo in cadaveribus, ac tandem etiam in vivis imitari contendat. Ita & *bibliopolas*, præſertim præſtantiores viſitet, & an novos aliosve bonos libros apud ipſos invenire queat, perſpiciat, ut ſic librorum ſcientiam adaugeat.

30. *Quibus res herbaria delectat*, frequentent diligenter *hortos medicos vel magnatum*, ubi multæ plantæ, tam inquilinæ, quam exoticæ excoluntur, videatque an hactenus ignotas ibi inveniat, easque addiſcere ſtudeat. Obſervet quoque ibidem ſimul *hybernacula*, qua ratione ea ſint conſtructa, ut plantæ exoticæ hyeme optime & facillime minoribusve ſumtibus conſervari queant: & quomodo vere in *tepidariis* rariores & delicatiores plantas elevent ac poſtea colant, melioresque modos diſcat & notet, ut eos aliquando imitari valeat. Ita & *laboratoria*, ut vocant, *chemica*, vel officinas præſtantiorum chemicorum viſitent, atque an boni & novi quid vel circa medicamenta, vel furnos chemicos, vel inſtrumenta occurrat, notent. imo qui artem delineandi callent, quicquid vel his in rebus, vel in anatomicis, chirurgicis & botanicis notatu dignum obſervant, delineent: ita egregium inde aliquando emolumentum capere & ſuo tempore in uſum adhibere, quin etiam ſubinde emendare aut corrigere valebunt. Denique etiam in bona & *probata remedia* ubique inquirat; eaque in re non pudeat etiam ab empiricis & aniculis quandoque aliquid diſcere, ſi modo illud cum ſucceſſu ſæpius uſurpatum ſit. Conf. uberius, ſi lubet, BARTHOLINVS libro de *peregrinatione medica*.

31. Vltimo loco *ſi forte bellum eſt*, iis, qui ſpeciatim chirurgiæ ſe dare conſtituerunt, longe optimum eſt, iactis prius fundamentis, *noſocomia etiam caſtrenſia*

ſta per aliquod tempus, imo per aliquot annos, ſi commode id fieri poteſt, frequentare, operamque dare, ut ipſi hic manum in deligandis ægris variisque operationibus chirurgicis perficiendis, præſertim ſub ductu, conſilio vel auxilio experti alicuius chirurgi, ut & ego quondam feci, diligenter admoveant; his enim in locis utplurimum optimæ occaſiones hisce in rebus quamplurimum proficiendi & habitum, ut vulgo dicunt, in chirurgia animumque intrepidum ſibi acquirendi, occurrunt, idque eo magis, quo diutius eiusmodi in locis cum ſtudio & ardore laboreque improbo verſantur: ubi ſimul præcipui caſus & operationes bene ſunt notandi.

32. Poſtremo, quando ſtudia & itinera ſua feliciter abſolverunt, & ad Medicinam faciendam ſic ſe vere aptos reddiderunt, haud etiam ignorare debent *optimum modum viſendi vel viſitandi ægros ad lectum.* Nos quidem iam in Chirurgiæ noſtræ prolegomenis præcipua fere hac in re obſervanda & facienda propoſuimus, & ſupra etiam adhuc nonnulla hoc in compendio pag. 20. & ſeq. monuimus: attamen qui plura adhuc utilia monita ac præcepta noſſe cupit, cum fructu vel CLAVDINVM, libro de *ingreſſu ad infirmos*, vel SCHARANDÆVM, libello peculiari *de modo & ratione viſendi ægros*, evolvere poterit.

33. Qui igitur hac ratione ſtudium ſuum medicum inſtituet, regulasque ſanæ & chriſtianæ Philoſophiæ moralis præcipuas (quas eſſe puto, *pie honeſteque vivere, neminem lædere, ac ſuum cuique tribuere*) bene obſervabit, Deo benedicente, quam certiſſime bonus & præclarus evadet Medicus, atque tam ad lectum & ad forum, quam ad cathedram vere idoneus.

LIBRI, QVOS STVDIOSO MEDICINÆ HOC TEMPORE PRÆ RELIQVIS MAXIME NECESSARIOS ESSE IVDICO.

I. *Lexicon Medicum*, pro vocabulis medicis ipſi ignotis, quæ inter legendum vel audiendum occurrunt, evolvendis, vel BLANCARDI, vel quod adhuc melius videtur, BRVNONIS Lexicon medicum.

II, Ad *Anatomiam*, tanquam fundamentum Medicinæ ac Chirurgiæ; præter idoneum & fidelem præceptorem, compendium meum anatomicum utile eſſe poteſt: cui, ſi lubet, ob figuras Anatomia BARTHOLINI, vel VERHEYENI, vel VESLINGII, vel KVLMI, &c. iungi poteſt, & qui gallicam linguam intelligunt, WINSLOVII.

III. Pro *Theoria Medica*, Inſtitutionibus ſcilicet ſive fundamentis Medicinæ optime addiſcendis, præter hoc noſtrum compendium, vel BOERHAVII *Inſtitutiones Medicæ*, vel *Frid.* HOFFMANNI Medicinæ rationalis tomi priores.

IV. Ad Medicamentorum ſimplicium cognitionem ſibi comparandam, vel MACASII promptuarium Materiæ Medicæ, vel HERMANNI *Materia Medica*, vel DALE *Pharmacologia* ſervire poteſt.

V. Pro *Medicamentis compoſitis*, pharmaceuticis, chemicis & galenicis cognoſcendis, vel IVNGKENII Lexicon Chemico-pharmaceuticum, vel *Pharmacopœia Auguſtana*, vel *Diſpenſatorium Boruſſo-Brandenburgicum*.

VI.

VI. Qui *rem herbariam* accuratius discere volunt, præter diligentem plantarum & florum inspectionem, præsertim quando ab experto Botanico demonstrantur, RAII *Methodo plantarum* uti possunt: cui illi, quibus non est res angusta domi, TOVRNEFORTII *Institutiones rei herbariæ* aliosque tandem varios Botanicos scriptores iungere possunt.

VII. Speciatim pro *chemia* penitius excolenda, WEDELII chemia, vel *Jo. Maur.* HOFFMANNI Acta laboratorii chemici, vel ROTHII Introductio in chemiam, vel TEICHMEIERI aut BOERHAVII Elementa chemica serviunt.

VIII. Ad fundamenta *chirurgiæ* addiscenda tironi nostra chirurgia sufficere potest. Cui deinde alii præstantiores chirurgi addendi.

IX. Ad formulas Medicas conscribendas, WEDELIVS de Medicamentorum compositione extemporanea, vel MORELLVS, EYSELIVS, FICKIVS aut IVNCKERVS de Formulis Medicis prodest.

X. Pro *Therapia* sive *praxi Medica*, ut vulgo dicunt, discenda, Aphorismi practici BOERHAVII & *Frid.* HOFFMANNI Medicinæ rationalis, tomi posteriores commode adhiberi possunt; qui vero & Stahliana fundamenta practica cognoscere aut sequi volunt, eis vel WEISBACHII, vel NENTERI, vel IVNCKERI Praxis Medica usui erit.

XI. Pro *Aquarum* vel *fontium Medicatorum* præcipuorum in Germania cognitione sibi compara-

paranda *Frid.* HOFFMANNVS, de aquis & fontibus Medicatis Germaniæ; BERGERVS, de Thermis carolinis; CASTIVS, de Tœplicensibus; WOLFARTVS, de Thermis Embsensibus; MELCHIOR aut IVNGKENIVS, de Wisbadensibus; LANGIVS, de Acidulis Egranis; HENSINGIVS, de Schwalbacensibus; HOFFMANNVS, de Schwalbacensibus & Spadanis; SEIPIVS, SLARIVS & ego de Pyrmontanis.

XII. Miscellanei quidam libri iuveni Medico quoque adhuc valde utiles: ut CONRINGII Introductio in artem Medicam & LINDENIVS, cum MERCKLINI additamentis, pro scriptoribus Medicis cognoscendis. HIPPOCRATIS Opera, vel saltem principio eius Aphorismi & *Aurel. Cornelius* CELSVS de Medicina: ut ex his duobus veterum Medicinam & Chirurgiam discere possit. BOHNIVS de Officio Medici duplici, *clinico & forensi*; idemque *de Vulnerum renunciatione*, vel TEICHMEIERI institutiones Medico-legales, in usum Medicinæ forensis. Denique pro *novis quibuscunque in omnibus Medicinæ partibus cognoscendis*, quam maxime nunc etiam proficuum esse censeo *Commercium* illud *litterarium universale*, quod Norimbergæ imprimitur, & cuius singulis hebdomadibus plagula prodit.

EMENDANDA.

Pag. 16. lin. 13. pro aliorum, lege aliarum.

Pag. 24. ubi de Alimentis agitur, post eorum *quantitatem*, addenda

3. *qualitas*: unde quædam sunt *evpepta*, *dyspepta*; *euchyma*, *cacochyma*; *calefacientia*, *refrigerantia*. &c.